

staatsbosbeheer

staatsbosbeheer: 100 jaar natuur voor iedereen

Het beheer van bos en natuur op Texel in 1999

BEHEERSVERSLAG

Regio Hollands-Noorden
District Texel

Juli 2000

Het beheer van bos en natuur op Texel in 1999

Regio Noord-Holland
District Texel

JULI 2000

Rapportnummer 2000-4
ISSN nr. 0926-4558

Staatsbosbeheer beheert bossen en natuurterreinen, houdt natuurwaarden in stand en probeert deze te ontwikkelen. Daarbij is een goede balans tussen natuur, openluchtrecreatie, kwaliteit van het landschap en de opbrengst van natuurproducten als hout, gras en riet uitgangspunt. Zo levert Staatsbosbeheer een bijdrage aan een duurzame relatie tussen mens, natuur en milieu. Staatsbosbeheer biedt rust, ruimte en recreatie voor alle Nederlanders.

© 2000 Staatsbosbeheer
Regio Noord-Holland
District Texel
Abbewaal 2
1791 WZ Den Burg

Rapport nr. 2000-4
ISSN nr. 0926-4558

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission of the publisher.

Inhoudsopgave

INHOUD	3
INLEIDING	5
DE MENSEN	6
ALGEMEEN EN ORGANISATORISCH	7
Interne kwaliteitsbeoordeling	7
Vegetatiekartering noordelijke duinen	9
Tevredenheid recreanten onderzocht	11
Natuurontwikkeling De Cocksdorp	12
Hanenplasduinen aangekocht	13
Staatsbosbeheer als aannemer	13
Vogelrijke duinen	14
NATUURBEHEER	15
De Geul en De Bollekamer	15
Westerduinen, Bieekersvallei en Dennen	17
De Muy, De Slufter en Eierlandse Duinen	18
Herstel natte duinvalleien	19
Herstel duinheides	19
Aalscholvers broeden op Texel	19
RECREATIE	20
Heropening uitkijkpunt Kampeersnol	20
Fietsers op wandelpaden!	20
Nieuwe speeltoestellen in het bos	21
Fietspaden gerenoveerd	21
Excursies	22
Verkeersveiligheidsplan grotere veiligheid?	23
Het Skillepaadje voortaan rustiger?	23
SAMENWERKING	24
Nationaal Park Duinen van Texel	24
Duurzaam Toerisme Texel	25
Heideschappen versus Texelaars	25
Twee ruilen, één huilen?	26
100 JAAR STAATSBOSBEHEER	27
Boekje Texel	27
Expositie EcoMare	27
Doe- en Kijkdag	27
Scholieren over toekomst natuur	28
Pad van Heden. Verleden en Toekomst	28
Wandeldag	28
Doolland	29
Lunatics	30

Inleiding

In 1999 vierde Staatsbosbeheer zijn 100-jarig bestaan. Op Texel is de organisatie al sinds de oprichting actief en een factor van belang als speler in het maatschappelijke veld. Een groot deel van deze periode zorgde Staatsbosbeheer voor veel werkgelegenheid, met name in de winterperiode. In de tweede helft van de eeuw werd het belang van de terreinen voor toerisme en recreatie steeds groter. Wat zou Texel voor het toerisme betekenen zonder de terreinen van Staatsbosbeheer?

Het in stand houden van de kwaliteit van de natuur heeft al die jaren veel aandacht gekregen. Hoe zorgen we dat die op peil blijft? Sinds een aantal jaren voert Staatsbosbeheer *Interne Kwaliteitsbeoordelingen* uit. We vergelijken daarin de kwaliteit van de terreinen met de afspraken in onze beheersplannen. Zowel natuur, landschap, bos als recreatie komt daarbij aan bod. Dat levert intern soms de nodige discussies op en aanpassingen in het beheer. Uiteindelijk gaat zo'n beoordeling naar onze directeur. Deze stuurt het samen met anderen naar de minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij om verantwoording af te leggen.

Ook de gebruiker van onze terreinen heeft een oordeel over het beheer en maakt hiervan soms melding in de vorm van suggesties, kritiek of een schouderklopje. De aanleg van het *Sommeltjespad* is een voorbeeld van een lokale suggestie. In dit geval konden we deze met steun uit het Nationaal Park budget meewerken aan de realisatie van dit voorstel en zo peuters en kleuters meer betrekken bij de natuur. Vanzelfsprekend kunnen de geluiden uit de samenleving niet altijd zo positief worden opgepakt. Maar we streven er in ieder geval naar om ideeën serieus aandacht te geven.

Jaap van Groenigen.

De mensen

Begin 1999 werd afscheid genomen van Grieta Combé die in deeltijd via De Bolder voor het onderhoud van het kantoor zorgde en administratieve ondersteuning verleende. Zij werd opgevolgd door Lida Scherpenisse, die ondertussen weer door kon stromen naar een baan in haar oorspronkelijke werkkring.

De ploeg tijdelijke vogelwachters kon dankzij geld dat door het Nationaal Park Duinen van Texel beschikbaar werd gesteld dit jaar met twee personen worden uitgebreid. Dick Schermer, Leo van de Vaart en Cees Lemstra kwamen de ploeg versterken. Hierdoor was met name meer tijd beschikbaar voor toezicht in De Seeting en De Dennen, gebieden waar recreanten steeds vaker overlast aan elkaar bezorgen. Maar ook terreinen als De Hors(polders) en Eierlandse Duinen konden vaker worden bezocht.

Opleidingen bestonden dit jaar voornamelijk uit het bijhouden van de vakkennis op het gebied van EHBO en de opsporingsbevoegdheid en de automatisering. Ook werd met een bijdrage van het Nationaal Park Duinen van Texel een training voor de excursieleiders van de Stichting Natuurexcursies Texel georganiseerd.

Algemeen en organisatorisch

Interne kwaliteitsbeoordeling

Staatsbosbeheer bekijkt eens in de tien jaar uitgebreid of in z'n gebieden de gestelde doelen worden gerealiseerd. Halverwege deze periode wordt dat minder uitgebreid gedaan. Landelijk wordt dus elk jaar op ongeveer 20% van de oppervlakte bekeken of ons werk het gewenste resultaat heeft. De kwaliteitsbeoordeling wordt ook gebruikt om het werk van Staatsbosbeheer te verantwoorden naar de minister van LNV. Regelmatig laat de minister een deel van deze beoordelingen nakijken, zodat Staatsbosbeheer zich niet kan veroorloven om een te rooskleurig beeld te schetsen. In 1999 was op Texel het gebied van de Geul en de Bollekamer aan de beurt voor een uitgebreide beoordeling.

Om een goede beoordeling mogelijk te maken heeft Staatsbosbeheer volgens een landelijke definitie voor al haar terreinen een natuur/landschapsdoel en een recreatiedoel vastgesteld.

Realisatie natuur- en recreatiedoelen

Over het algemeen zijn de geplande natuurtypen aanwezig.

Door de frequente aanwezigheid van vogels in het Pompevlak treedt eutrofiëring op, waardoor de vegetatie afwijkt van de planning.

Op een deel van de natte heiden zijn de omstandigheden vanouds te droog. Hier zal een ander natuurdoel worden gekozen.

Door begrazing van de primaire verlandingsvegetaties treedt plaatselijk vertrapping op, waardoor de kwaliteit van de vegetatie daar terugloopt.

Als gevolg van intensief agrarisch gebruik op basis van een 6-jarig pachtcontract is de geplande kamgrasweide niet gerealiseerd.

Het geplande recreatiedoel is niet aanwezig. Zowel de voorzieningen als de aantallen bezoekers en hun tevredenheid komen niet overeen met recreatiedoel 'boven het basisniveau', maar met recreatiedoel 'basisniveau'. Aangezien het ongewenst is het voorzieningenniveau aan te passen wordt overgegaan tot het vaststellen van recreatiedoel 'basisniveau'. Mogelijk is het recreatiedoel wel juist indien het hele Nationaal Park Duinen van Texel gebied integraal wordt beoordeeld.

Lepelaarskolonie in De Geul

Algemeen beeld van de evaluatie

Duinen Zuid is een gebied met een zeer hoge natuurwaarde door de aanwezigheid van diverse bijzondere planten- en diersoorten. De aanwezigheid van diverse natte duinvalleien en broedkolonies van lepelaars, diverse meeuwensoorten en een aantal rode lijstsoorten (soorten die extra bescherming nodig hebben), zoals de roerdomp, bepalen mede de hoge waarde. Voor de kwaliteit van het gebied betekende het beëindigen van de waterwinning in 1993 en het daarop volgende Mokslootproject – waarmee een herinrichting plaatsvond – een belangrijke impuls. Hoewel de hydrologische situatie op onderdelen mogelijk nog kan worden verbeterd mag worden vastgesteld dat het beheer van de waterhuishouding in grote lijnen voldoet aan de uitgangspunten van het beheer.

De effecten van de begrazing met Schotse Hooglanders en Exmoor pony's die na de herinrichting is ingesteld blijken nog aan veranderingen onderhevig te zijn. Over het algemeen zijn de resultaten bevredigend, maar lokaal kan door aanpassingen in ruimte en tijd mogelijk nog het nodige worden verbeterd. Ongeveer 300 ha. van het gebied is eigendom van Defensie maar wordt vanouds door Staatsbosbeheer beheerd. Op basis van een offerte heeft Defensie in 1999 voor het eerst betaald voor de diensten van Staatsbosbeheer.

De effecten van vermessing zijn in het terrein te vinden in de vorm van vergrassing (o.a. met duinriet) en door het vrijwel niet meer voorkomen van verstuvingen van enig formaat.

Tot 1990 werden de broedvogels integraal geteld, daarna zijn de ontwikkelingen gevolgd via enkele proefvlakken waarin alle broedparen zijn genoteerd en een aantal rode lijst- en andere indicatorsoorten. Uit de evaluatie blijkt dat de proefvlakken betrekkelijk weinig informatie opleveren, een aantal indicatorsoorten daarentegen wel. Ook op initiatief van derden wordt het nodige onderzoek uitgevoerd. Door een tijdige afstemming kunnen de resultaten voor Staatsbosbeheer meer nut opleveren.

Het gebied leent zich bij uitstek voor wandelen en observatie van de natuur. Dit laatste kan onder meer vanaf een tweetal uitkijkposten. Daarnaast worden inmiddels het hele jaar rondleidingen voor het publiek verzorgd, waarvoor in toenemende mate belangstelling is. In het verleden is voor het hele bos- en duingebied recreatiedoel 'boven basisniveau' gekozen. Daarbij was uitgangspunt dat dit is gebeurd vanuit een zoneringsgedachte. In het bosgebied is het voorzieningsniveau aanmerkelijk hoger dan het recreatiedoel aangeeft, in het duingebied lager.

Om het beheer te verbeteren zijn maatregelen voorgesteld:

1. Het is wenselijk de verschillende vormen van begrazen te evalueren om na te gaan of een bijstelling van het beheer nodig is. Daarbij spelen factoren als aantal beweidingseenheden, uitgerasterde gebieden, veedichtheden, soorten vee, aanpassen begrazingsoppervlakte en maai-beheer een rol.
2. Het totale faunabeheer (bestrijden verwilderde katten/fretten, nijlganzen, grauwe ganzen, beheer meeuwenkolonies) evalueren. In het kader van de flora- en faunawet, het beëindigen van de jacht in het object per 1 april 2000 en de wens om ingrijpen in de natuur tot een minimum te beperken nagaan welke maatregelen ook in de toekomst moeten worden voortgezet.
3. Voorlichting over de resultaten van het Mokslootproject verzorgen in de pers, gevolgd door enkele excursies voor belangstellenden.
4. Een hydrologische analyse van het object opstellen om na te gaan of optimalisatie van de waterhuishouding mogelijk is. Voor het eerste deel van het onderzoek is medewerking uit Driebergen toegezegd. Dit zal naar verwachting eind 2000 gereed zijn. Met de dan beschikbare gegevens kan via het Nationaal Park De Duinen van Texel en andere financiers verder onderzoek worden uitgevoerd.
5. Inventariseren van waardevolle duinvalleivegetaties op de camping Loodsmansduin. Met budget vanuit het Nationaal Park kunnen deze vervolgens in beheer worden genomen.

Vegetatiekartering noordelijke duinen

Door Everts & de Vries is de vegetatiekartering van De Muy, De Slufter, Eierlandse Duinen, Wassenaar en 't Visje opgeleverd. Met de vegetatiekartering wil Staatsbosbeheer eens in de tien jaar de vegetatie beschrijven, om op deze manier de kwaliteitsontwikkelingen in de terreinen te volgen. Eerder werden de zuidelijke duinen en De Dennen al gekarteerd en volgend jaar volgen de duinen tussen Paal 12 en Paal 21.

Het werk begint met het maken van luchtfoto's, na bestudering hiervan wordt er een voorlopige kaart gemaakt. In het veld worden vervolgens de vegetatietypen beschreven en soortenlijsten gemaakt. Dit kan tot aanpassingen van de voorlopige kaart leiden. Voordat de definitieve kaart gemaakt kan worden moet de voorlopige kaart 'geijkt' worden met behulp van navigatiesatellieten.

In totaal zijn 120 plantengemeenschappen gevonden op 1300 hectare, een erg groot aantal op deze oppervlakte. Dit komt onder andere doordat hier allerlei overgangen van zoet naar zout, nat naar droog, kalkrijk tot kalkarm en veel en weinig dynamiek voorkomen. Er zijn 40 rode lijstsoorten (zeldzaam en/of bedreigd) gevonden, vooral soorten die typerend zijn voor duinvalleien, heischrale duingraslanden, heiden en kwelders.

In het algemeen worden de vegetaties gekenmerkt door:

- Droge duinen die kalkarm zijn en waar nog aardige overgangen aanwezig zijn.
- De effecten van de kustafslag.
- In de kalkarme valleien kan door kwel nog wel sprake zijn van basenrijkdom, waardoor de zuurgraad laag is.
- Er is een groot areaal niet-natuurlijke elementen, vooral graslanden.

Voor de Eierlandse Duinen geldt daarbij:

- Het buntgrasduin heeft kalkelementen (fakkkelgras en helm).
- Binnenduinrand met buntgras- en duinschapegrasvegetaties.
- Zeer lokaal duinheide op de oudste delen van het voormalige eiland.
- Storing wordt aangegeven door massaal voorkomen van duinriet (binnenduinrand), beperkt voorkomen van tankmos, zeer massaal voorkomen van kruipwilg en voorkomen van voedselrijk grasland. De oorzaak van deze storing bestaat uit gevolgen van kustafslag en polderpeilverlaging.
- De valleien zijn verdroogd, maar na uitgraven in 1983 zijn in de Mandenvalleien kenmerkende soorten teruggekomen.
- Er zijn relatief veel rode lijstsoorten van duinschraallanden en -valleien.

De Slufter:

- Kenmerkende kwelderzonering van lage naar hoge kwelder.
- Een bijzonder element is de overgang van hoge kwelder naar hoge duinen met een gedeeltelijke isolatie van zout. Hier zijn onder andere goed ontwikkelde knopbiesvegetaties te vinden.
- In de noordoosthoek vindt recent in valleien verdroging plaats, mogelijk als gevolg van de aangrenzende golfbaan.

De Muy:

- Binnen en Buiten Muy met bijzondere water- en duinvalleivegetaties, plaatselijk storingsoptreden van duinriet en kruipwilg.
- Aan de Slufterkant een brakwatervallei.
- In de Nederlanden een bijzondere kwelvallei met knopbies op organische stof, terwijl organische stofophoping normaal het einde van knopbiesvegetaties betekent. De kwel beïnvloedt de situatie zo dat de levensomstandigheden toch geschikt blijven voor deze vegetaties.
- Veel orchideeën in het Vlak van Stark die gevoelig zijn voor verdroging.

Wassenaar en 't Visje:

- Vooral Wassenaar is relatief voedselrijk.
- De schrale delen hebben kenmerken van zoet/zoutovergangen en zijn rijk aan orchideeën.

Conclusie:

120 deels zeldzame plantengemeenschappen met 40 rode lijstsoorten. Een grote geomorfologische variatie (oude duinen, nieuwe duinen, valleien, slufter, kwelder).

Aanbevelingen:

Eierland: effect van de verdroging door kustafslag kan door maaien, plaggen en eventueel uitgraven worden beperkt.

De Slufter: zoet/zoutgradiënten instandhouden door extensieve begrazing. Belangrijke door zoutwater gebufferde vegetaties beschermen, de Bunkervallei verzuigt. Tegengaan verdrogen noordoosthoek.

De Muy: de lichte verdroging onder invloed van kustafslag en polderpeilverlaging tegen gaan door beheer van met kruipwilg en duinriet verzuigde delen. Bekijk of de kwaliteit van de graslanden verbeterd kan worden, mogelijk door herstel kleinschalig reliëf of vernatting.

Wassenaar en 't Visje: versterk de zoet/zoutgradiënt, verschraal het voedselrijke deel en onderzoek de mogelijkheden voor vernatting.

Onderzoeksvoorstellen:

- Waar kunnen verdroogde duinvalleien worden hersteld en brakwatervalleien worden uitgebreid?
- Hoe kan de natuurkwaliteit van de graslanden worden verbeterd?
- Hoe kan door vergroting van dynamiek of beheer de kwaliteit van de droge duinen in stand worden gehouden of verbeterd?

Tevredenheid recreanten onderzocht

Staatsbosbeheer heeft middels een enquête in 1998 onderzocht in welke mate recreanten tevreden zijn over de recreatiemogelijkheden in haar terreinen binnen het Nationaal Park Duinen van Texel. Er zijn 3100 formulieren uitgereikt aan mensen die het gebied bezochten. Van de formulieren werd 33% ingevuld ingestuurd. Per deelgebied schommelde het aantal Texelaars onder de reagerende bezoekers tussen 19 en 42%; dit laatste getal werd in De Dennen bereikt.

Staatsbosbeheer heeft voor al z'n terreinen een recreatiedoelstelling vastgesteld. De onderzochte terreinen op Texel hebben de intensiefste recreatiedoelstelling die Staatsbosbeheer kent. De tevredenheid van de bezoekers is, naast het aantal bezoekers, een belangrijke maatstaf om te beoordelen of deze doelstelling wordt

gehaald. De vastgestelde tevredenheidsscore van de recreanten past op de meeste punten bij deze doelstelling. Op slechts twee punten is men minder tevreden:

- a) over het aantal banken, met uitzondering van het deelgebied Eierlandse Duinen & Krimbos;
- b) over het aantal ligweiden in De Muy & De Slufter en De Geul & De Bollekamer.

Staatsbosbeheer heeft inmiddels op deze uitkomst gereageerd, door met geld van het Nationaal Park Duinen van Texel het aantal banken wat uit te breiden. Met ligweiden zal dat niet gebeuren. In De Slufter is ruim voldoende gelegenheid om lekker te liggen zonnen en ook in De Geul is hier ruimte voor, alleen kan dit in de natuur en niet op een traditionele ligweide.

Op de formulieren was ook ruimte voor klachten en suggesties. Hieruit kwam geregeld naar voren dat de ene recreant zich stoort aan de andere en om meer toezicht vraagt om een eind aan deze klachten te maken. Hierbij moet gedacht worden aan fietsers en ruiters die op wandelpaden rijden en aan hinder van loslopende honden. Ook werden er wensen geuit ten aanzien van het onderhoud van de paden. Gelukkig deelde meer dan 10% van de mensen op deze manier ook complimenten uit.

Natuurontwikkeling bij De Cocksdorp

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) heeft van Staatsbosbeheer opdracht ontvangen om dit project uit te voeren. Het gaat om het gebied ten zuiden van de golfbaan en om Dorpzicht. De bedoeling is dat DLG voor de kosten in samenwerking met Staatsbosbeheer de benodigde fondsen zal verwerven, de planvorming voor haar rekening zal nemen en voor de benodigde vergunningen zal zorgen. Na aanbesteding zal de dienst ook het dagelijks toezicht uitvoeren.

Inspraakavond De Cocksdorp

Hanenplasduinen aangekocht

Eind december zijn door de Dienst Landelijk Gebied de Duinen van de Hanenplas en een deel van de daarbinnen liggende landbouwgronden aangekocht ten behoeve van Staatsbosbeheer. In totaal is het beheersgebied van Staatsbosbeheer op Texel hierdoor met 42 hectare toegenomen. De betrokken landbouwgronden zijn in het convenant over de uitbreiding van natuurgebieden op Texel aangewezen als natuurontwikkelingsgebied. De duinen zijn aangewezen als beschermd natuurmonument op grond van de Natuurbeschermingswet.

Deze aankoop is belangrijk omdat het duingebied een gaaf voorbeeld is van een binnenduintrand. De overgang van duinen naar polder is hier bijna onaangetast; alleen al om dit geomorfologisch gegeven is het gebied van belang. Gave binnenduintranden zijn in Nederland erg zeldzaam. Bovendien is het duingebied van belang als broedgebied voor de velduil. In 1998 broedden er 14 paar velduilen op Texel, 27% van het totaal in Nederland; hiervan broedde er één in de Hanenplasduinen. Jaarlijks broeden er één tot twee paartjes in dit duingebiedje.

De aankoop van enkele hectares landbouwgronden is van belang, omdat de ontwikkeling van de natuurontwikkelingsplannen van Staatsbosbeheer in dit gebied en het aangrenzende gebied van Sir Robert Peel kansrijker worden. Deze plannen worden momenteel uitgewerkt. Hierbij worden de ideeën betrokken die tijdens de informatieavond van 1998 in De Cocksdorp op tafel zijn gekomen. Bij de planontwikkeling wordt ook bekeken of de wensen van de golfbaan uitvoerbaar zijn. Staatsbosbeheer is bereid om z'n natuurontwikkelingsgebieden naar het zuiden op te schuiven, indien de hydrologische mogelijkheden van de bestaande en nieuwe natuurterreinen worden gewaarborgd en wanneer de oppervlakte die voor de uitbreiding van de golfbaan nodig is volledig is wordt gecompenseerd.

Staatsbosbeheer als aannemer

Defensie is op Texel eigenaar van ongeveer 325 hectare duingebied, dat Staatsbosbeheer beheert. Hoewel Defensie het gebied niet als oefengebied gebruikt wil ze tot heden niet meewerken aan overdracht. De grotere betrokkenheid van de organisatie komt onder meer tot uiting door het feit dat Defensie opdracht heeft gegeven voor het maken van een beheersplan van het gebied. Dit plan zal in samenspraak met Staatsbosbeheer worden opgesteld. Op basis van de beschreven beheerswerkzaamheden zal Staatsbosbeheer hiervoor offerte doen. Omdat dit gebied tot nu toe niet in aanmerking komt voor een vergoeding voor het beheer door LNV is met Defensie afgesproken dat Staatsbosbeheer dit jaar alle gemaakte kosten vergoed krijgt.

Vogelrijke duinen

In opdracht van Staatsbosbeheer heeft SOVON Vogelonderzoek Nederland in 1998 de broedvogels van de duinen, Dennen, Krimbos, Roggesloot en Waal en Burgerdijkje in kaart gebracht. De Marine heeft hetzelfde laten doen voor o.a. de Hors en Horspolders. Omdat SOVON ook de duinen van de Hanenplas heeft meegenomen is bijna het hele Nationaal Park de Duinen van Texel in kaart gebracht. In totaal zijn 31.092 territoria van 111 soorten broedvogels geteld op een oppervlakte van 4187 hectare.

De landelijke betekenis van Nationaal Park Duinen van Texel wordt duidelijk als we kijken naar de soorten waarvan een belangrijk percentage van de Nederlandse populatie juist in dit gebied is gevonden. De 14 velduilen vormen 27% van het totaal dat in Nederland broedt; 30 blauwe kiekendieven 26%; 120 lepelaars 10%; 57 dwergsterns 12%. Daarnaast komt ook van de roerdomp (4 broedparen), eidereend (252), bontbekplevier (10), houtsnip (24) en wulp (146) meer dan één procent van de Nederlandse broedvogels in dit gebied voor.

De kartering van de broedvogels vindt plaats om volgens een vast systeem te bepalen hoeveel territoria een soort heeft ingenomen. Een territorium betekent niet altijd dat de soort er daadwerkelijk een nest heeft gehad. Uit de toelichtende tekst per soort blijkt bijvoorbeeld dat de wel aanwezige geoorde fuut er vrijwel zeker niet heeft gebroed. Voor de territoriumkartering is gekozen, omdat de uitkomst het minst door de waarnemers wordt beïnvloed. Omdat oudere karteringen vaak op een iets afwijkende manier zijn uitgevoerd, kunnen geen volledig goede vergelijkingen worden gemaakt. Deze kartering wordt over tien jaar herhaald. Door de gegevens dan te vergelijken met de relevante jaarlijkse steekproefkarteringen kan er een oordeel geveld worden over de ontwikkeling van de broedvogelstand in relatie met de landelijke ontwikkelingen.

Natuurbeheer

De Geul en De Bollekamer

In de Geulvallei kwamen in 1999 zeker 95 paar lepelaars tot broeden. Vanwege de hoge grondwaterstand konden de broedplaatsen recht tegenover het uitkijkpunt aan de Mokweg niet worden gebruikt. Er werd uitgeweken naar een eilandje in deze vallei. Hier waren om ruimte te maken al een paar wilgen omgezaagd. In verband met deze locatie moest de excursieroute worden aangepast. Op 28 april werden de lepelaars en andere vogels verstoord door een legerhelikopter, die tweemaal laag over de kolonie vloog.

In het gebied broeden 5 paar roerdompen, een recordaantal. Verder waren er 9 paar bruine en 6 paar blauwe kiekendieven; torenvalk en velduil waren beide met één paar aanwezig. Buizerd en havik waren regelmatig aanwezig, maar broedden er nog niet. Opvallend was de aanwezigheid van een licht gekleurd meeuwenjong. Eindelijk kon het lang verwachte broedgeval van een smient worden vastgesteld. Op De Hors werd een paartje alarmerende kleine plevieren gezien en in het Grote Vlak zat gedurende tien dagen een porseleinhoen te roepen.

De konijnenstand was weer laag. Hazen werden veel gezien, tot op het 'duineiland' op De Hors. De stekelbaarsjes maakten goed gebruik van de vistrappen in de Moksloot. De vissende vogels profiteerden daarvan. In de Kreeftepolder werd voor het eerst de aanwezigheid van de heikikker vastgesteld. Ook bijzonder waren eisnoeren van de rugstreeppad, die door een schimmel waren aangetast. De mierenleeuw, een libelle-achtig insect waarvan de larven mieren vangen, verspreidt zich steeds verder in De Bollekamer. Het vee zorgt voor nieuwe vestigingsmogelijkheden door het maken van steile zandrandjes. Op 15 juni hing er boven het Grote Vlak een uitzonderlijk grote muggenzwerm vanaf de Kapenrichel tot de schuur van Vlaming.

Voor de orchideeën was er over het algemeen te veel water, met uitzondering van de Kreeftepolder. Bijzonder was de vondst van enkele planten parnassia met bonte bladeren, afwisselend wit en groen. Dankzij de hoge waterstand herstelden weegbree en ongelijkbladig fonteinkruid zich en konden zij zich op nieuwe plekken vestigen. Aarvederkruid is op sommige plaatsen nog steeds in opmars, stekelbaarsjes verstoppen zich hier graag in bij onraad. In het gebied rond de Moksloot breidden waterpunge, kleine waterweegbree, vleeskleurige orchis en parnassia zich verder uit. Nieuwkomers zijn hier puimzegge, moeraspaardebloem en moeraswolfsklauw. Laatstgenoemde soort werd voor het laatst in 1948 op Texel gevonden. In het gehopperde deel van de Geulvallei breidde het vorig jaar ontdekte teerguichelheil zich uit en kon de vestiging van viozegge en parnassia worden vastgesteld.

In De Geul komt een uniek korstmos voor (*Gyalidea psammaica*). Het is de enige bekende vindplaats in de wereld. Dit unicum is enkele millimeters groot, maar heeft wel een rood kopje. De kenners, die weten waar ze moeten zoeken, hadden met zijn tweeën anderhalf uur nodig om enkele exemplaren te vinden op de vindplaats die slechts een paar vierkante meter groot is. Het is dus de vraag wat er het zeldzaamst is: het korstmos of degenen die het kunnen herkennen.

De positieve ontwikkelingen in de duintjes op De Hors zetten zich nog steeds door. Tussen de duintjes vestigt zich de vegetatie van natte duinvalleien. Hier zijn soorten als duinrus, zeerus, padderus, groenknol-, vleeskleurige en moeraswespenorchis te vinden. Ook op de duintjes zijn tussen biestarwegras en helm interessante soorten te vinden: zeekool, strandbiet, blauwe zeedistel, zeewinde en zeewolfsmelk bijvoorbeeld. Bijzonder was ook dat grauwe ganzen hier in de duintjes het zaad van biestarwegras kwamen eten.

Als gevolg van de begrazing van De Bollekamer is er een toename van gewone vleugeltjesbloem en nieuwe plekken van maanvaren in de droge duinen. Ook werd hier uitbreiding van mannetjesereprijs vastgesteld, gekieemd uit koelienkeutels. Wel neemt door de begrazing de korstmosbegroeiing wat af ten gunste van bladmossen. Nu de duinen rond de Horspolder door de vorming de Kreeftepolder wat tot rust zijn gekomen – er stuift geen zand meer in – ontwikkelt zich hier een mooie begroeiing van mossen en korstmossen.

De proef met het eenmaal maaien van stukken waar zich na het werk van het Moksloot-project veel russen vestigden is positief verlopen. Het vee voorkomt daarna dat deze stukken weer dichtgroeien. Deze maatregel kan dus nog wat vaker worden gebruikt.

Er is ook weer een aantal interessante paddestoelen gevonden. In een gehopperd valleitje is de trechtersapsteel gevonden, een uiterst zeldzame soort met een klein donker trechtertje en een behaard steeltje. Deze soort is in de jaren tachtig voor het eerst bij Breda en later een enkele keer gevonden bij Petten en Diever en is uit het buitenland niet bekend.

In grauwe wilgenstruwelen die maanden onder water staan, is gekeken naar de daar voorkomende soorten. Er zijn 16 soorten houtafbrekers gevonden, waaronder de zeldzame zwarte vuurzwam en het egelzwammetje. Op takjes die op de modderige bodem lagen, groeiden acht soorten, waarvan één op dode wortelstokken van wateraardbei. Er zijn ook vijf soorten gevonden die samenleven met boomwortels, waaronder de bijzondere rode boleet.

Westerduinen, Bleekersvallei en Dennen

Dankzij het natte jaar waren er veel rugstreeppadden actief. Er werd zes keer een hermelijn gezien, wat erg veel is. Dit jaar werd geen enkele kleine vuurvlinder gezien. Ook andere soorten deden het maar matig. Dat geldt niet voor het groentje; daarvan moeten er duizenden zijn geweest. Deze soort komt graag op plekken bij elkaar, vaak op kale plekken van zonnige hellingen met kraaiheide.

Het aantal meeuwennesten daalde verder: van 1851 in 1997 naar 1393 vorig jaar. Hierbij daalde het aantal zilver- en stormmeeuwen en steeg het aantal kleine mantelmeeuwen. De bruine en de blauwe kiekendief waren er met twee en drie paar, de laatste ook nog een aantal speelnesten. De velduil was met maar liefst drie paar aanwezig. Havik en buizerd kwamen vanuit De Dennen in het duin jagen; de havik trok zich hierbij niets aan van alarmerende meeuwen. De hoge waterstand zorgde op het Biesboslandje voor verrassingen.

Zo werden hier o.a. wintertaling, slobbeend, groenpoot- en bosruiter gezien. De slobbeend broedde voor het eerst sinds 1985 weer in dit droge gebied en wel met zeven paar; de zomertaling was er wel maar broedde niet. In het Duinpark is een territorium van de grauwe klauwier vastgesteld, maar broeden deed hij er vrijwel zeker niet. Op het Alloo was het dit jaar weer lekker druk met weidevogels, 10 scholeksters, 9 Kieviten, 12 grutto's, 3 wulpen en 2 slobbeenden. Daarnaast waren er ook soorten als kraakeend en kuifeend; de laatste reageerde net als de foeragerende witgatjes en oeverlopers op het natuurontwikkelingsproject.

In de zeereep groeit de zeekool plaatselijk uitbundig; toepasselijk werden hierop rupsen van het groot koolwitje gevonden. Door de vochtigheid kon er een groot aantal grote keverorchissen en brede wespenorchissen gevonden worden en zelfs de enkele harlekijn kwam tot bloei. In de zeereep kon zelfs waternavel worden waargenomen. Ook op andere plaatsen deden 'vochtige' soorten het dit jaar goed. Na het droogvallen van het Biesboslandje kiemde hier massaal schildereprijs. In het Duinpark bloeiden door de natigheid maar 14 klokjesgentianen; in 1998 waren dat er 80. Langs het slag naar paal 17 is vetkruid gevonden; vermoedelijk is het eco-dak van EcoMare de bron van deze soort.

Op het Paradijs in De Dennen is de oliebol of koffievuurtjeszwam gevonden; deze soort profiteerde van een illegaal kampvuur. Het is de eerste melding uit het Waddendistrict. Deze zwam kan in een dennenaanplant als parasiet grote schade veroorzaken. In het gemengde Texelse bos kan deze soort weinig kwaad meer doen.

De Muy, De Slufter en Eierlandse Duinen

Langs de Muyplas broedden dit jaar voor het eerst 25 paar aalscholvers; dat gebeurde in een gemengde kolonie, samen met 25 lepelaars en 27 blauwe reigers. In de Korverskool broedde een havik en een buizerd, verder kwamen 12 bruine en 8 blauwe kiekendieven, 6 veld- en 2 ransullen en 2 torenvalken er tot broeden. In De Slufter werden blauwborst en rouwkwikstaart voor het eerst broedend vastgesteld. Op 14 mei kwam er een bijeneter voorbij vliegen.

De duinparelmoervlinders foerageerden dankbaar op de distels in het vloedmerk van De Slufter. Op de Zanddijk was het aantal kleine vuurvindertjes opvallend groot, een contrast met de situatie in de Westerdunnen. In de Muy lijkt de korijsenstand zich weer wat te herstellen. In De Slufter en Eierlandse Duinen zag het er in eerste instantie ook positief uit, maar later maakt het virus VHS hier veel slachtoffers. Het aantal noordse woelmuizen was weer erg groot, het aantal jongen per nest van de velduil 'dus' ook.

Bij bemonstering in mei van de bodemfauna in De Slufter, in het kader van referentieonderzoek voor De Kerf bij Schoorl, is de krabspin gevonden. Dit is een soort die 100 jaar geleden op de kwelders van Oost-Friesland werd beschreven. In Nederland is deze soort tot nu toe alleen van Schiermonnikoog bekend. Het spinnetje is gevonden in de middenkwelder, de zone met engels gras, lamsoor en gesteelde zoutmelde.

Het geplagde stuk van het Zoetelievenland in De Muy ontwikkelt zich goed. Er hebben zich onder andere zeegroene, dwerg, geelgroene en zilte zegge, waterpunge, melkkruid en egelboterbloem gevestigd. In de Abelenhoek neemt de welriekende nachtorchis toe. Er werden dit jaar 23 gele hoornpapavers gevonden in De Slufter; de laatste jaren neemt het aantal planten van deze zeldzame soort weer toe. Het aantal welriekende nachtorchissen in de Geschoven Vallei nam verder af. De negatieve ontwikkelingen in dit valleitje zijn op gang gekomen na de aanleg van de golfbaan. Sindsdien is de zomergrondwaterstand lager geworden. Weliswaar werd dit jaar voor het eerst vlozegge in dit valleitje gevonden, maar het totaal beeld blijft negatief en dat ondanks een reeks natte jaren.

Herstel natte duinvalleien

Op twee percelen in De Bollekamer is gewerkt aan herstel van natte duinvalleien van bij elkaar een hectare groot. Door dit plaggen ontstaat een uitgangssituatie waarin de kenmerkende planten van de Texelse natte duinvalleien zich opnieuw kunnen vestigen. Plagwerk heeft de laatste jaren op Texel tot hervestiging van verschillende zeldzame plantensoorten geleid en van andere zeldzame soorten kon het aantal groeiplaatsen uitbreiden, waardoor hun populatie levenskrachtiger werd.

De vrijkomende grond, 1200 m³, wordt op verzoek van Rijkswaterstaat in de superstormkering ter hoogte van Paal 13 verwerkt. Hier heeft deze stormkering op een aantal plaatsen te weinig volume. Het werk werd uitgevoerd door Bakker BV en kostte f32.250,-.

Herstel duinheides.

Er werd weer 1,9 hectare duinheide hersteld, verdeeld over twee percelen in De Bollekamer en één in De Muy. Het werk bestaat uit het verwijderen van de begroeiing en een deel van de humuslaag, waardoor heide en andere planten die er thuis horen er weer kunnen klemen. Het werk gebeurt bewust op kleine oppervlaktes. Op deze manier krijgt de hele levensgemeenschap van de heide de beste kans om zich te herstellen. Insecten en andere dieren kunnen kleine plekken makkelijker weer bevolken dan grote plekken.

Met deze maatregel wordt enerzijds het vroegere gebruik van het maaien van de heide gelimiteerd. Vroeger werd heide gebruikt als brandstof en om zandwegen begaanbaar te houden. Ook wordt het effect van de stikstofneerslag teniet gedaan. Het vrijkomende materiaal werd net als vroeger gebruikt om duinpaden beloopbaar te houden. Het werk, dat f31.300,- kostte, werd uitgevoerd door Tatenhove BV.

Aalscholvers broeden op Texel

Terug van heel lang weggeweest. Staatsbosbeheermedewerkers hebben vastgesteld dat er 25 paar aalscholvers tot broeden zijn gekomen in het natuurreservaat De Muy op Texel. Voor het laatst is het broeden van aalscholvers met zekerheid uit 1904 bekend van de eendenkooi Westergeest. De laatste vier nesten zijn toen vernietigd. Jac. P. Thijsse had schooljongens al eerder nesten in de kolonie laten verstoren. De aalscholver werd toen ook door natuurbeschermers verguisd, aangezien de nestbomen als gevolg van hun uitwerpselen vaak dood gaan. Gegevens uit de vorige eeuw maken het waarschijnlijk dat aalscholvers ook in bosjes aan de binnenduinrand broedden. De komst van aalscholvers op Texel werd al enkele jaren verwacht; op Vlieland broeden ze sinds een jaar of tien op de grond in de Kroonspolders. In De Muy hebben ze de bosjes waar de lepelaars en blauwe reigers broedden gekraakt. Deze soorten zijn een stukje opgeschikt.

Onderzoek van een braakbal van een aalscholver in De Muy door Mardik Leopold geeft aan dat deze aalscholver geen voedselconcurrent van de lepelaars is. Sporen van 24 vissen waren van elf zandspielingen en voor de rest van platvis, vooral bot en schar. Wat gewicht betreft scoorden de platvissen ruim 75%. Dit past in het beeld van de vastgestelde foeragevluchten naar de Noordzee. Mogelijk wordt dit onderzoek voortgezet.

Recreatie

Heropening uitkijkpunt Kampeersnol

Op 7 juli werd de uitkijkpost op de Kampeersnol bij de consumptiekiosk Het Turfveld heropend door de gedeputeerde mevrouw A. Goijert en gebruikers van het Tesselhuus in De Koog. Staatsbosbeheer heeft dit uitkijkpunt bij de renovatie toegankelijk gemaakt voor rolstoelers door de aanleg van een 300 meter lange hellingbaan met rustpunten. De totale aanpassing kostte f80.000,-, waarvan f33.000,- door de provincie Noord-Holland is gesubsidieerd.

Met deze aanpassing zijn nu drie uitkijkpunten op Texel toegankelijk gemaakt voor mindervaliden. Samen met het natuurpad voor blinden en slechtzienden, de vissteiger in De Cocksdorp en een toegankelijk gemaakte barbecueplaats bieden deze voorzieningen ruimte aan mindervaliden om ook deel te nemen aan natuurbeleving. Staatsbosbeheer hoopt volgend jaar een volgende stap te kunnen zetten door de aanleg van een geïntegreerd natuurpad rond het Alloo, tussen EcoMare en het Maartenhuis. Dit pad zal het bestaande natuurpad voor blinden en slechtzienden gaan vervangen en tevens toegankelijk zijn voor rolstoelers. Voor de plek is gekozen aangezien de route door een gevarieerd natuurterrein loopt, aansluit op het Maartenhuis en EcoMare (waar ook leenrolstoelen zijn) en goed bereikbaar is vanuit het Tesselhuus.

Fietsers van wandelpaden!

In het natuurreservaat de Seeting, tussen De Koog en EcoMare, zijn maatregelen genomen om het fietsen op wandelpaden tegen te gaan. We proberen al een paar jaar de wandelpaden minder toegankelijk te maken voor fietsers door er hindernissen te plaatsen. Het vervelende is dat ook veel mensen in rolstoelen en met kinderwagens daardoor geen toegang hebben. In de Seeting hebben we geprobeerd een oplossing te vinden door hindernissen te plaatsen die juist deze groep niet belemmeren. De praktijk moet uitwijzen of deze maatregel afdoende fietsers tegenhoudt. Wanneer deze voorziening hier goed werkt, wordt het mogelijk om ook andere paden toegankelijk te maken. Het plaatsen van vier voor rolstoelen en kinderwagens passeerbare fietssluisen heeft ongeveer f20.000,- gekost. Mensen die ondanks de aanwezigheid van fietssluisen fietsend op het wandelpad werden aangetroffen kregen een bekeuring van f 60,- gepresenteerd.

Nieuwe speeltoestellen in het bos

Staatsbosbeheer heeft op speelweide het Lange Stuk in De Dennen de speelplek voor jonge kinderen opnieuw laten inrichten. Deze speelplek voldoet nu aan de nieuwe veiligheidseisen voor speeltoestellen. Met de herinrichting is een bedrag van f35.000,- gemoeid.

Bij de keuze voor de speeltoestellen heeft Staatsbosbeheer zich gebaseerd op uitspraken die vorig jaar gedaan zijn door de kinderen en hun ouders die toen van de speelplaats gebruikmaakten. Er is een zandbak met in de rand een wip en speelkonijn en er zijn kruipelementen en zandtafels met uitgesneden dierfiguren. Daarnaast is er een schommel, glijbaan, speelhut en een treintje geplaatst. Alle speeltoestellen zijn gemaakt van acaciahout, dat meestal nog de grillige vorm heeft waarin het uit het bos is gekomen. Voor dit materiaal is gekozen omdat het zonder verduurzamingsmiddelen gebruikt kan worden en om de natuurlijke uitstraling, die uitstekend in het bos past.

Staatsbosbeheer streeft er naar om in de komende jaren op een ander deel van deze speelweide een speelplek voor oudere kinderen te realiseren. Op andere speelweiden zal Staatsbosbeheer geen speeltoestellen meer instandhouden. Naast de hoge kosten voor de vervanging spelen ook de voorschriften voor het onderhoud van de toestellen en de administratie hiervan in een logboek een rol.

Fietspaden gerenoveerd

Staatsbosbeheer heeft het fietspad door de Eierlandse Duinen laten renoveren. Wegens de werkzaamheden moest het pad deels worden afgesloten. Eerder zijn tegels – die bij warm weer door uitzetting omhoogkwamen – op de meest kwetsbare gedeelten al vervangen door klinkers. Nu werden de overige tegels opgenomen en in een ander verband teruggelegd en waar nodig vervangen door nieuwe. Het werk, dat f86.500,- kostte, werd door Tatenhove BV uitgevoerd. Ook het fietspad langs de Rozendijk tussen de Eksterlaan en het Westerslag werd gerenoveerd. Staatsbosbeheer verwacht dat het ontstaan van hinderlijke kieren tussen de tegels hiermee tot het verleden gaat behoren. Deze werkzaamheden kostten f39.800,- en werden uitgevoerd door Westerlaken BV.

Excursies

Er werden 9001 mensen rondgeleid tijdens 683 excursies, een stijging van 20% ten opzichte van 1998. De samenwerking met Landal en De Krim voor de zondagse excursie in De Slufter werd met succes voortgezet. Het wekelijks aanbieden van de nachttocht in het Duinpark was een succes; daar gaan we dus mee door. Ook de excursies in De Slufter aan het begin van de avond vielen in de smaak. In 2000 zal deze excursie daarom dagelijks worden aangeboden van mei tot en met augustus; in juli en augustus gebeurt dit ook in De Geul. Ook is er meer belangstelling voor excursies die om zes uur in de ochtend van start gaan; hiervoor zal wekelijks de mogelijkheid worden geboden in De Muy. De belangstelling voor de excursies naar het rotganzenreservaat Zeeburg was niet erg groot; in 2000 zal deze desondanks worden voortgezet. De belangstelling voor de excursies naar de eendenkool wisselde sterk. Omdat hiervoor ook veel belangstelling bij Texelaars lijkt te bestaan, zal deze excursie in 2000 aan het begin van de avond worden aangeboden.

De toenemende belangstelling voor excursies vormt voorlopig geen gevaar voor de natuur. De beperkte omvang van de groepen en de deskundige leiding staan hiervoor borg. Wel wordt de financiering een probleem, want de excursies zijn niet kostendekkend. Voor de toekomst valt aan tariefsverhoging niet te ontkomen, tenzij het tekort op een andere manier kan worden gedekt. De bezettingsgraad kan alleen echt worden verhoogd door het schrappen van de excursies in de rustige periodes. Maar dat betekent dat het aanbod van recreatieve activiteiten voor gasten in het voor- en naseizoen wordt aangetast.

Verkeersveiligheidsplan grotere veiligheid?

De gemeente Texel is bezig met het opstellen van een verkeersveiligheidsplan. Dit heeft tot gevolg dat de snelheid buiten de bebouwde naar keuze kan worden vastgesteld op 60 of 80 kilometer. Aangezien in het bos- en duingebied de maximumsnelheid 50 kilometer bedraagt, heeft Staatsbosbeheer bezwaar gemaakt tegen deze indeling. Een verlaging naar 30 kilometer, zoals binnen de bebouwde kom mogelijk is, zou eerder voor de hand liggen in deze recreatiegebieden. De gemeente heeft begrip voor ons standpunt en onderzoekt of het instellen van een aparte categorie van 50 kilometer mogelijk is.

Het Skillepaadje voortaan rustiger?

Het Skillepaadje is voor het grootste deel een fietspad, dat langs de voet van de Hoge Berg naar Oudeschild leidt. Een deel ervan is echter opengesteld voor alle verkeer, waardoor fietsers en wandelaars soms overlast van gemotoriseerd verkeer ondervinden. Op verzoek van enkele omwonenden heeft Staatsbosbeheer bij de gemeente en Rijkswaterstaat aangedrongen op afsluiting voor gemotoriseerd verkeer. In overleg met de politie en Rijkswaterstaat heeft Staatsbosbeheer een voorlichtingsavond gehouden voor omwonenden. Daarbij bleek dat de aanwezigen konden instemmen met dit plan, op voorwaarde dat bestemmingsverkeer toegang blijft behouden. Omdat dit voor ons geen bezwaar is, heeft de gemeente het noodzakelijke verkeersbesluit genomen. Naar aanleiding van een bezwaarschrift is ook een uitzondering gemaakt voor ruiters en staat die voor menners nog ter discussie.

Samenwerking

Nationaal Park Duinen van Texel

In 1999 kon het werk dan echt beginnen. Uiteraard was het voor alle betrokkenen nog stevig wennen en aftasten. Toch lukte het vlot om nog een bestedingsplan te realiseren. Hierdoor konden er ook door Staatsbosbeheer een aantal extra activiteiten worden gerealiseerd. Aan de andere kant zorgde het overleg in werkgroepen, commissies en overlegorgaan ook voor veel extra werk. Zeker in de oprichtingsfase zal flink geïnvesteerd moeten worden, maar de ervaring van collega's die hier al langer mee te maken hebben stemt hoopvol voor de toekomst.

Dankzij het Nationaal Parkbudget konden het toezicht en de voorlichting in het gebied worden uitgebreid. Hierdoor kwam met name meer tijd vrij voor het toezicht dat moet voorkomen dat recreanten elkaar het plezier verstoren. Ook was er meer ruimte om bezoekers buiten excursieverband te woord te staan. Ook is er bijgedragen in de kosten van de vervanging van de informatiepanelen in de duinen. Hierbij is er voor gekozen om de informatie ook in het Duits en Engels aan te bieden. Daarnaast is een bijdrage verleend voor de realisatie van een boekje over de natuur in het Nederlands, Duits en Engels. Dankzij dit boekje is de informatie uit de folders van Staatsbosbeheer ook voor buitenlandse gasten beschikbaar.

Een bijzonder project was de realisatie van het Sommetjespad, een natuurpad voor kinderen. Dit initiatief van een groep enthousiaste vrijwilligers kon worden gerealiseerd doordat het Nationaal Park de materialen betaalde, evenals het werk dat moest worden uitbesteed. Het pad, dat het waarnemen bij kleine kinderen stimuleert, is een doorslaand succes. Sommetjes zijn de Texelse variant op de Aardmannetjes; ze leven traditioneel vooral in de omgeving van De Waal. De Waalder dorpscommissie was gelukkig bereid om toestemming te verlenen tot het inrichten van een dépendance voor de Sommetjes in De Dennen. Het pad is aangelegd en wordt onderhouden door vrijwilligers, in samenwerking met Staatsbosbeheer.

Duurzaam Toerisme Texel

In deze breed samengestelde werkgroep neemt ook Staatsbosbeheer deel. Doel is om ontwikkelingen te bevorderen die tot een duurzame samenleving op Texel moet leiden, zowel waar het de natuur en het milieu als de economie betreft. Staatsbosbeheer participeert met name in de projecten natuur- en milieueducatie en Natuurmaand Texel. Het eerste project resulteerde in informatiewanden op de veerboot. Bezoekers maken hier kennis met de veelzijdige natuur op Texel, waar wandelend en fietsend uitstekend van genoten kan worden. De TESO deelde aanvullend hierop een kleurplaat met dit thema uit aan kinderen. De achterkant bevat informatie over de Texelse natuur, wat daar leuk aan is en over milieubewust gedrag tijdens de vakantie. Mede in het kader van het 100-jarig jubileum van Staatsbosbeheer werden samen met de kleurplaat 40.000 doosjes kleurpotloodjes van Staatsbosbeheer uitgedeeld. Het project Natuurmaand Texel wordt getrokken door de VVV Texel en Staatsbosbeheer. In 1999 werden hiervoor de voorbereidingen getroffen.

Heideschappen versus Texelaars

Om een eind te maken aan de discussie of Texelse schapen geschikte begrazers van het laaggelegen duin zijn, heeft Staatsbosbeheer voorgesteld om een praktijkproef te nemen. Daarin worden Texelaars en Drentse heideschappen naast elkaar ingezet. De Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Texel levert via Hans Stark Texelse schapen, terwijl Caspar van Zuylekom Drentse heideschappen beschikbaar stelt. Burgemeester Geldorp-Pantekoek gaf het startsein voor de proef door de schapen los te laten.

Achter de Boet van Hopman in De Muy worden in twee percelen van elk een halve hectare vijf Texelse schapen of vijf Drentse heideschappen losgelaten. Zij moeten hier zonder bijvoederen tot april 2000 laten zien wat ze kunnen. Doel is om vast te stellen of ook Texelse schapen zich in dit milieu kunnen handhaven en het gewenste effect op de vegetatie hebben. Wanneer dit zo blijkt te zijn, zullen mogelijk ook in de Ploegelanden en de Bleekerij Texelse schapen worden uitgezet. De vereniging en/of Texelse schapenhouders zullen dan in de gelegenheid worden gesteld om offerte uit te brengen. De kosten van de proef worden gedeeld tussen Staatsbosbeheer en de vereniging, die hiervoor subsidie van de gemeente Texel ontvangt.

Twée ruilen, één huilen?

Op Texel hebben Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer elk hun eigen invloedssfeer. Omdat er eigendommen in de wederzijdse invloedssferen liggen, heeft er overleg plaatsgevonden over de mogelijkheden voor een ruil. Dit is mede belangrijk omdat er in de directe omgeving van deze eigendommen mogelijk binnen korte tijd uitbreidingen zijn te verwachten. Hierdoor zal het probleem moeilijker oplosbaar worden. Uit een inventarisatie blijkt dat bij Staatsbosbeheer ruim 10 hectare in aanmerking komt voor ruil en bij Natuurmonumenten ruim 14 ha. Daar komt nog bij dat de natuurwaarden in de terreinen van onze collega's hoger zijn dan bij ons. Hopelijk is er binnen een redelijke termijn gelegenheid om tot besluiten te komen.

100 jaar Staatsbosbeheer

Boekje Texel

Begin maart kwam er een boek uit over het werk van Staatsbosbeheer op Texel. Dit boek is onderdeel van een serie van vijf boeken over de terreinen op Texel, in Schoorl, het Haagse Bos, Mastbos en Kootwijk. Het zijn de objecten waar Staatsbosbeheer in 1899 zijn werk is begonnen. Het rijk geïllustreerde Texelse boek werd geschreven door Toon Fey. Het boek geeft een omschrijving van de natuurreservaten op het eiland en het werk van Staatsbosbeheer daarin.

Expositie EcoMare

In EcoMare werd een expositie over 100 jaar Staatsbosbeheer op Texel gehouden. Ook in deze expositie kwamen de natuur- de recreatiemogelijkheden in de terreinen van Staatsbosbeheer aan bod.

Doe- en Kijkdag

Op Tweede Paasdag, 5 april, werd een Doe- en Kijkdag georganiseerd. Iedereen werd uitgenodigd om op bezoek te komen. Via een fietsroute kon kennisgemaakt worden met terrein van Staatsbosbeheer. Langs de route was van alles te beleven. Zo werd er een open dag gehouden in de eendenkooi De Korverskooi. Het centrale activiteitencentrum was de speelweide van camping 't Woutershok in De Dennen. Hier waren naast een natuurinformatiemarkt onder meer een kindertheater, sportkliminstuif, vogelherkenning en een speurtocht. Met de menvereniging kon een rondje door het bos worden gereden. Ongeveer 1000 mensen deden mee via een arrangement met de Alkmaarse Courant.

Scholieren over toekomst natuur

Staatsbosbeheer heeft de leerlingen van de hoogste klassen van de Texelse basisscholen gevraagd om hun visie te geven over de toekomst van een door hen gekozen natuurgebied op Texel. Dit project vond plaats ter gelegenheid van het 100-jarige bestaan van Staatsbosbeheer. Tien van de dertien basisscholen deden aan het project mee. Hannes Milder en Erik van der Spek hebben op de scholen de plannen in ontvangst genomen en de ideeën aangehoord. Staatsbosbeheer is van plan deze in de toekomst bij de planontwikkeling te betrekken.

Vogelwachter Hannes Milder is de geestelijk vader van dit project. Hij heeft op de scholen een inleiding gehouden, waarna de klas een natuurgebied koos om zich in te verdiepen. Vervolgens hebben de klassen dit gebied in mei bezocht. Na afloop van de excursie kregen de leerlingen een werkboek en kaarten mee, met behulp waarvan ze zijn gaan werken aan hun toekomstvisie.

Alle klassen waren enthousiast, maar vonden het wel erg moeilijk. Net als Staatsbosbeheer zelf hadden ze moeite met het op elkaar afstemmen van alle ideeën en samen tot een goede keuze te komen. Opvallend is de aandacht voor mindervalidenvoorzieningen en observatiepunten. Het meest vergaand is het idee om in De Geul de oude zegaten de Laan en het Spanjaardsgat te herstellen. Vaak werd ook uitgesproken dat het nu eigenlijk al mooi genoeg is. De werkstukken werden gepresenteerd in de openbare bibliotheek in Den Burg en EcoMare.

Pad van Heden, verleden en toekomst,

Aansluitend op de expositie was er een rondwandeling uitgezet in de omgeving van EcoMare. De wandeling volgde de route rond het Alloo. Langs de route stonden vijf 'kijkers'. Hierin was op doorzichtig materiaal een tekening of foto geplaatst waardoor behalve het heden ook het verleden of de toekomst kon worden gezien. Bij de rondwandeling was een routebeschrijving gemaakt.

Wandeldag

In samenwerking met wandelsportvereniging 't Gouden Boltje werd op 19 september een Staatsbosbeheerwandeldag georganiseerd. Met als startpunt EcoMare werd een aantal aantrekkelijke wandelingen door de terreinen van Staatsbosbeheer uitgezet. Er kon gekozen worden voor rondwandelingen van 5, 10, 15 en 25 km en een wandeling van 25 km vanaf EcoMare naar de veerhaven.

Doolland

Het muziektheater dat de 40-jarige Muziek- en Dansschool Texel met het 100-jarige Staatsbosbeheer vierde was een groot succes. Alle 400 kaarten waren uitverkocht; samen met de medewerkers en een aantal insluipers hebben bijna 600 bezoekers, voornamelijk Texelaars, een bijzondere avond beleefd.

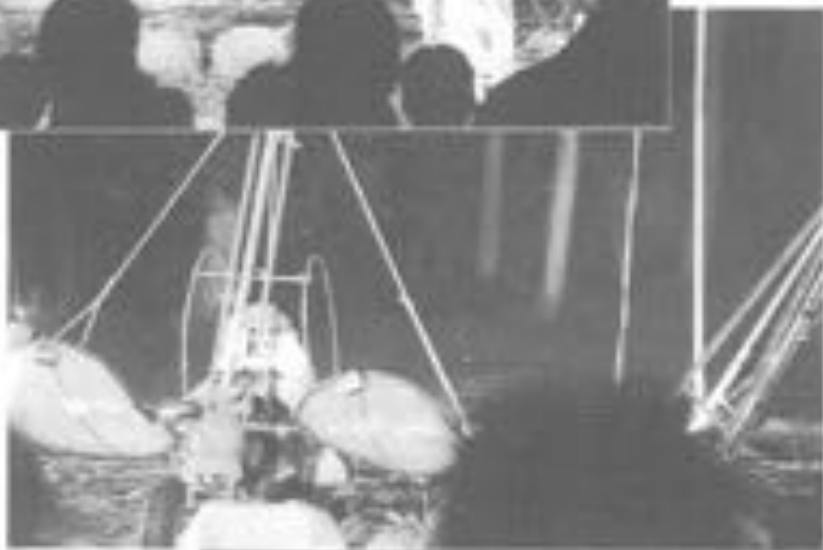
Vanaf 19.30 uur werden de bezoekers grotendeels per paard en wagen vanuit Den Burg naar de Hoge Berg vervoerd. In de oude luthof was het aangenaam verpozen. Meester Prikkebeen liet zijn gasten met moderne apparatuur kennismaken met de wilde bijen en wespen; rendierjagers boden de gelegenheid om ervaring op te doen met het bewerken van huiden; opgestane 'Thijsses' lieten meer en minder serieus kennismaken met de wondere natuur; het culturele erfgoed werd door verhalenvertellers verspreid en er was uiteraard muziek.

Eenmaal donker begon als klap op de vuurpijl het muziektheater. Dans, toneel, muziek, film en veel licht- en geluidseffecten bezorgden de toeschouwers tot middernacht een schitterend slotspektakel. De voorstelling verbeeldde de ontwikkelingsgeschiedenis van Texel. In het begin was het donker, na de Oerknal stroomden water en vuur de kuil in. De geboorte van het leven werd gesymboliseerd met fantasiewezens en Sommeltjes. Later passeerden rendierjagers, zeelieden en soldaten van Napoleon de revue. Een dramatisch moment was de verbeelding van de Tweede Wereldoorlog, met geprojecteerde beelden van de Russenoorlog en herdenkende Georgiërs. Na de apotheose werd er aan de bar vervolgens nog lang nagepraat.

Lunatics

Deze theatergroep verzorgde vijf optredens in Het Paradijs in De Dennen. Zandmannetjes raasden met hun voertuigen rond, zand strooiend naar de slapelozen. Aan het einde werden ze geconfronteerd met de rampzalige ineenstorting van hun geheime basis. Het theaterspel, met licht- en geluidseffecten, vormde in het donkere bos een aantrekkelijk spektakel. Het aantal bezoekers nam per avond toe en kwam op 1180 uit, bijna het dubbele van het verwachte aantal. Opvallend was dat zeker de helft van de bezoekers Texelaar was. Voor aanvang van de voorstelling stond er informatiewand en een tafel met folders opgesteld. Samen met vlaggen en spandoeken van Staatsbosbeheer zorgden ze ervoor dat onze organisatie herkenbaar aanwezig was.

Beleef de natuur op een andere manier

met

Onverwacht Nederland

magazine van Staatsbosbeheer

Ontdek de meer dan 1000 natuurgebieden van Staatsbosbeheer. Elk seizoen opnieuw!

In elk nummer staan bijzondere wandel- en fietstochten, exclusieve arrangementen én leuke ideeën om er zelf op uit te trekken. Bovendien profiteert u van speciale lezersaanbiedingen.

De activiteitengids –in het hart van het magazine– staat boordevol interessante excursies met de boswachter.

Op Texel o.a.: 'Door het zout van de zee'; 'Sporen van mens en zee'; De wereld van de Mui; 'Schemeren in de Slufter'; 'Geheimen van de nacht'.

Ja, ik abonneer mij op *Onverwacht Nederland*
en ontvang het magazine van Staatsbosbeheer

- Een half jaar gratis
  - Ik betaal slechts f 20,- voor 6 nummers*
- Bovendien maak ik kans op een week gratis vakantie
in een echte boswachterswoning.

Naam: ..... M V

Straat: ..... Nr.: .....

Postcode: ..... Woonplaats: .....

Telefoon: ..... Geb. datum: .....

Kruis hier uw betalingswijze aan:

- Ik machtig **Onverwacht Nederland** het abonnementsgeld automatisch af te schrijven van mijn bank/gironummer: 5KRNg
- Ik ontvang voor de betaling van het abonnementsgeld een acceptgirokaart. 5KRNO

Handtekening:

Bon opsturen aan: **Onverwacht Nederland, antwoordnr. 10323, 4800 VG Breda**

* *Onverwacht Nederland* verschijnt 4x per jaar, telkens aan het begin van het seizoen en kost normaal f 20,- voor 4 nummers. Het abonnement geldt tot wederopzegging. COSTEX1_00

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions and activities. It emphasizes that proper record-keeping is essential for ensuring transparency and accountability in the organization's operations. This section also outlines the various methods and tools used to collect and analyze data, highlighting the role of technology in streamlining these processes.

2. The second part of the document focuses on the implementation of internal controls and risk management strategies. It details how these measures are designed to prevent fraud, minimize errors, and protect the organization's assets. The text provides a comprehensive overview of the risk assessment process, including the identification of potential threats and the development of mitigation plans.

3. The third part of the document addresses the importance of communication and collaboration within the organization. It discusses the various channels and platforms used to facilitate the exchange of information and ideas among employees. This section also highlights the role of leadership in fostering a culture of open communication and teamwork.

4. The fourth part of the document discusses the importance of continuous improvement and innovation. It outlines the various methods and tools used to monitor and evaluate the organization's performance, and the role of these tools in identifying areas for improvement. The text also discusses the importance of staying up-to-date on the latest industry trends and technologies, and the role of research and development in driving innovation.

5. The fifth part of the document discusses the importance of compliance and legal requirements. It outlines the various laws and regulations that apply to the organization's operations, and the role of these requirements in ensuring that the organization is operating in a lawful and ethical manner. This section also discusses the importance of maintaining accurate records of all compliance-related activities, and the role of these records in demonstrating the organization's commitment to legal and ethical standards.

